

Virágos Zsolt Kálmán

Előzetes bemutatás egy egyetemtörténeti kötetről

A debreceni angol tanszék története című monográfia jóval több, mint 300 oldalas munka, mely több szokatlan körülmény okán rendkívüli kiadványnak számít. A rendkívüliség kifejeződése megnyilvánul például abban, hogy a két társszerző (Pálffy István és Virágos Zsolt Kálmán) egyike már jóval több, mint egy évtizede nincs köztünk: az itt bemutatott munkában Pálffy professzor szakmai-tudományos jelenlétét és társszerzői mivoltát hátrahagyott írások, levelek, személyes emlékek, visszaidézett beszélgetések őrzik. Ugyancsak meglepő vonatkozások forrása mindaz, amit „az évszámok játékanak” nevezhetnénk: a kényszerű visszadatálások, melyek egyik példája a 2014-es kiadási év feltüntetése a Debreceni Egyetemi Kiadó gondozásában megjelenő — és 2015 nyarán kézbe vehető — munkán. Persze az utóbbi körülmény elsősorban technikai vonatkozás. Viszont előfordult már a debreceni angol tanszék történetében „az évszámok játékanak” látványosabb, húsbavágóbb, és sokkal drámaibb kifejeződése is. Gondoljunk arra, hogy például milyen emlékezetes történés esett meg ezen a napon: 1949. október 31. Ekkor keltezték Budapesten a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban az 1426-35/1949. V. I. számú, Szántó György miniszteri tanácsos által aláírt hírhedt aktát, mely az angol-, francia-, német- és olaszszakos képzés szüneteltetését írta elő a vidéki — tehát valójában a debreceni és a szegedi — egyetemeken. A „szüneteltetés” ténylegesen megszüntetést jelentett, ugyanis a főhatóság részletesen kidolgozott forgatókönyvet készített a „szüneteltetett” tanszékek oktatóinak és hallgatóinak további sorsáról. . . A tanszéktörténet örök dilemmája marad, hogy miként lehet számot adni a tanszék „eltűnt” hét esztendejéről, mely időtartam az évfordulók tükrében egyszerre tekinthető a reménykedő emlékezésben élő folytonosság és a kijózanító megszakítottság ellentmondásának. Tehát: szóljunk előbb az *évfordulókról*.

Évfordulók övezték 2014-ben a Debreceni Egyetem múltját és jelenét. Egyetemtörténeti tény, hogy bár a Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetemet 1912-ben alapították, az oktatás két évvel később, tehát száz esztendeje, 1914 őszen indult. Az új egyetem első tanéve baljós körülmények között zajlott, hiszen ugyancsak 1914-ben kezdődött az I. világháború. A nyár közepén (július 28-án) az Osztrák-Magyar Monarchia — így hazánk is — hadba lépett. A Református Kollégium épületében elhelyezett egyetem működése igencsak döcögösen indult. A Kollégiumot tartalékkórháznak foglalták le, ráadásul a cívisvárost 1914-ben kolerajárvány is sújtotta; emiatt a város iskoláiban egy hetes oktatási szünetet is elrendeltek. A pusztító külső körülmények fenyegető sorozata, főleg a történelem vasabroncsának szorítása továbbra is sújtotta az intézményt, a várost. A cívisváros lakosságának és az egyetem polgárainak még egy — ez esetben az otthonaikba elhozott — világháborút is el kellett szenvedni. Ennek — jobban mondva: mindennek — ellenére az elmúlt évszázad során számos olyan eredmény, építő szándékú kezdeményezés is született, melyekre okkal lehet büszke az egyetem.

Nem igényel hosszadalmas magyarázatot annak belátása, hogy az egyetem és az angol tanszék számos közös sorsfordulóban osztozott. Egyetemi szinten a váratlan kitérők és irányváltások jól kiolvashatók a debreceni egyetem mintegy féltucatnyi — és tarka — átkeresztelkedéseiből is: a bőséges névváltoztatások sorozatában egyetemünk volt már Debreczeni Magyar Királyi Tudományegyetem, Debreczeni Magyar Királyi (M. Kir.) Tisza István Tudományegyetem, gróf Tisza István Tudományegyetem, Debreceni Tudományegyetem, Kossuth Lajos Tudományegyetem, majd 2000-ben következett a jelenlegi elnevezés: Debreceni Egyetem. Az egyetem és egyik legnagyobb intézete megszervezte a lefelé ívelő sorsfordulót, hiszen maga a történelem, valamint a politikai szelek — sőt viharok — gyakran mértéken felül és időnként túlságosan is maradandóan betüremkedtek az intézmények mindennapjaiba. A próbatételek elviselését, a megpróbáltatások túlélését és a táguló horizontok ígéretét ünnepelheti a debreceni egyetem Angol-Amerikai Intézete is, mely tavaly volt 75 éves.

Mai (2014) visszatekintésben a jelenleg 10 700 országosan elérhető képzés háttérében 33 ezer hazai és nemzetközi hallgató képzését vállaló — ezzel a legnagyobb diáklétszámú hazai — egyetem joggal lehet büszke az eddig megtett útra, a szakmai-tudományos teljesítményekre, az egyre növekvő hazai és nemzetközi elismertségére. Mindezekben az egyetem meggyőző teljesítményt tudott felmutatni. Leginkább abban, hogy az elmúlt két-három évtizedben látványosan nőtt az intézmény tudástőkéje. Nem túlzás az a megállapítás, hogy a Debreceni Egyetem és jogelődjei tiszteletet parancsoló szellemi vagyont hoztak létre, hozzáadott értéket termeltek és teremtenek ma is a világnak, elsősorban a hazai és nemzetközi kultúra és tudományosság javára. A debreceni egyetemen immáron tizennégy karon 67 alapszak, 78 mesterszak, 5 osztatlan képzés, 24 tanárképzési

szak, 164 szakirányú továbbképzés és 24 doktori iskola közül választhatnak a felvételizők. Ez a kínálat a hazai képzési területek 90 százalékát lefedi. Ez olyan tág ölelésű képzési spektrum, hogy gyakorlatilag az ambiciózusabb diákoknak az alapképzéstől akár a doktori fokozat megszerzéséig ki sem kell lépni az intézmény falai közül.

2013-ban az akkor 75 éves Angol–Amerikai Intézetet az angol nyelv és irodalom képzés területén a világ 200 legjobb intézménye között rangsorolták.¹ 2003-ban az Intézet távoktatási programja elnyerte az *Európai Nyelvi Díjat*. 2001 során az Angol–Amerikai Intézet szervezésében került sor az első, Magyarországon megrendezett nemzetközi brit történelmi konferenciára, *Albion* címmel. Debreceni anglisták és amerikanisták hozták létre 1993-ban a *Magyar Anglisztikai Társaságot* (**HUSSE**: *Hungarian Society for the Study of English*), az összeurópai szervezet (**ESSE**) magyarországi megfelelőjét. A HUSSE létrejöttében, fenntartásában, a kétévenként megrendezett nemzetközi konferenciák szervezésében a debreceni intézmény perdöntően meghatározó szerepet játszott: a szervezet 15 éven át szolgáló titkárát Debrecen adta; ugyancsak az egykori Angol Tanszék, illetve a későbbi Intézet delegált három elnököt a szervezet szolgálatára. Debrecen szervezte az eddig egyetlen magyarországi ESSE-konferenciát (1997). Az Angol–Amerikai Intézet 1997 után olyan angol nyelvű, négy félévre kialakított drámaspecializációs programot ápolt, melynek diákjai hazai és nemzetközi drámafesztiválokön számos előadói díjat nyertek. Mindezekről a tanszék-/intézettörténeti kötetben részletesen beszámolunk.

Egy nemrég publikussá tett interjúban, melyben egyetemünk egy ma már nyugalmazott professzora, aki közel öt évtizeddel ezelőtt kezdte el felsőfokú tanulmányait az intézményben, többek között ezt mondta:

[...] *büszke vagyok a nagy múltú Kollégium és a mai Debreceni Egyetem egykori diákjaira, érzem Csokonai, Kazinczy, Kölcsey, Arany, Móricz, meg a cívisváros szellemi közelségét. Büszke vagyok az egyetemre, az egyetemi campusra, az oktatói gárda agysejtjeiben felhalmozott tudásra, a tudományok magas szintű művelésére, a könyvek világára.*

Ugyancsak érdemes ezen a ponton idézni egy budapesti kollégát, aki személyes beszélgetésben néhány éve a következő megjegyzést tette:

„mindig szívesen jövök hozzátok a debreceni egyetemre. Többek között talán azért is, mert szakmai hírnevetek elismerésre jogosít, és lélekemelőnek találom az itteni egyetemi környezetet, magát a campust, a főépületet. Akik mindezt létrehozták és az utókorra hagyták, jó munkát végeztek”.

¹ QS (Quacquarelli Symonds Ltd. World University Rankings). A QS a világ elsőszámú rangsoroló hálózata karrier és oktatási ügyekben.

A gyanútlan látogató esete

Ha vendég, bármilyen rendű rangú elképzelt látogató, vagy éppen „idegen” felkeresni óhajtaná a „debreceni angol tanszéket”, hasznos, ha tudja, hogy a szóbanforgó intézmény valamilyen módon a Debreceni Egyetemhez kötődik; valójában annak egyik kapcsolt, sőt integrált oktatási egysége. Ugyanis, ha debreceni kontextusban „angol tanszékről” beszélünk, „tanszéken” az egyetemi szintű képzés valamely területének szervezeti-formai egységét kell, hogy értsük. Ezek a „valamely területek” valójában tudományágak vagy tudományszakok — a konkrét jelenben éppen a következők: anglistika, amerikanisztika, észak-amerikanisztika, irlandisztika, kanadisztika (vagy kanadológia), ausztralisztika, genderkutató, migrációkutató, vagy éppen a Mexican Studies.

A tanszék fellelhetőségének és megtalálhatóságának kívánalma — a *hol* és a *hogyan* kérdése — már egy másik kapcsolatrendszer hív segítségül: a telefonkönyv logikáját. Tehát azt, hogy egy adott fogalmi bokor egyes részei hová sorolhatók. Itt és így dől el ugyanis, hogy a szóbanforgó fogalmiságban mi mihez igazodik. Miután ezt az egyetem *vis-à-vis* tanszék kapcsolatot is sikerül tisztázni, képzelt vendégünknek meg kell keresni az „angol tanszék” *helyét*. Előbb az egyetemi campuson, majd a Debreceni Egyetem patinás — és ikonikus iránypontnak, emblematikus mérföldkönek számító — főépületében. E pillanatban a látogató — ha tényleg kitart amellett, hogy felkeresi az „angol tanszéket” — már majdnem célba ért. Csupán az előcsarnokba kell még belépnie, egyikén a három hatalmas tölgyfakapunak. Onnan 14 lépcsőfok vezet fel a következő szintre, és ha képzelt látogatónk ezt a magaslati akadályt is legyűrve balra tekint, már messziről láthatja a kiírást: **Angol–Amerikai Intézet**.

Látszólag egyszerű az egész. Vagy mégsem? Látogatónk ugyanis kissé elbizonytalanodik: ő „angol tanszéket” keres, nem holmi „intézetet”. A biztonság kedvéért megkérdezi valakit a folyosón: jó helyen jár? Az „angol tanszéket” keresi. A válaszadó habozás nélkül az „intézet” feliratú üvegajtóra mutat: az ott az angol „tanszék”. Akkor hát tanszék vagy intézet? Netán a kettő ugyanaz? Igen is, meg nem is, avagy néha igen, néha nem? Makacs látogatónk nem adja fel: fél perc múlva be fog lépni az Angol–Amerikai Intézet üvegajtóján, hogy saját maga ellenőrizze az egyes ajtók fölötti kiírásokat. De előbb még rápillant az üvegajtó jobb oldalán található „ábrázolatokra”: hat bekeretezett képre, melyekről majd később fog kiderülni, hogy mindegyikük egy-egy *logo* —, szöveges és/vagy ikonikus jel vagy jelkép, és hogy ezeknek a logóknak fontos szerepük van az Intézet szakmai-tudományos profiljának megértésében. De most csak annyit látunk, hogy látogatónk a logókra pillantva értetlenül összeráncolja a homlokát. Tehát át az üvegajtón, be a folyosóra. Miután ezen a traktuson végigmegy, zavartsága fokozódik. Ugyanis — legnagyobb meglepetésére — nem talál **Angol Tanszék** kiírást.

Megkérdez hát újfent valakit: „hol van az Angol Tanszék?” Előbb egy diákforma lányhoz fordul: „az Angol Tanszéket keresem. Meg tudná mondani, hol találom?” A diákforma lány értően bólint, fél percet töpreng, majd elbizonytalanodik: „Kell, hogy legyen Angol Tanszék, hiszen magam is angolszakos vagyok. . . De nem tudnám pontosan megmondani, hogy hol is van, amit keres.” A látogató nem hisz a fülének. Odalép hát a folyosón egy tanárforma emberhez. Tőle is ugyanazt kérdezi. „A szó szoros értelmében olyan, hogy Angol Tanszék, ma már valójában nemigen létezik” — válaszol a tanárforma —, volt ugyan valaha egy ilyen nevű tanszék, de csak negyed századdal ezelőtt. Pontosabban: 1991-ig. Létezett ugyanis azt megelőzően egykoron egy Nyugat Nyelvek és Irodalmak Intézete, mely 3 tanszékből (angol, német, francia) állt és hét évig (1984–1991. január 1-ig) ilyen (3 tanszék, 1 intézet) felállásban működött. Azonban a politikai változások után a hirtelen óriásbévivé hízott, több mint 800 fős diákpopulációval megterhelt Intézet minden formai és fizikai keretet kinőtt. Az említett 3 idegennyelvi szak pedig önállósult. Az Angol Tanszék Angol–Amerikai Intézeté változott, mely előbb három, majd négy, majd ismét három tanszék intézményes szerveződése és oktatási-tanulmányi szövetsége lett. Létezik tehát ma — majdnem negyed évszázada — a régi, többé-kevésbé egységes és kisléptékű angol tanszék helyett három új egység: egy **Brit Kultúra Tanszék** (korábban *Angol Irodalmi Tanszék*), egy **Észak-amerikai Tanszék** és egy **Angol Nyelvészeti Tanszék**.

Létezik-e Angol Tanszék Debrecenben?

Angol Tanszék tehát nincs már a debreceni egyetemen, még hozzá közel negyed évszázada nincs. A megnevezés — talán a történelmi emlékezetben tárolt kitörölhetetlen jelenléte, netán éppen a kifejezés rövideje okán — mégsem ment ki a divatból. Ha a biztonság okáért mégis meg kellene határozni, hogy mit is értünk az összekapcsolt két szón („angol” + „tanszék”), elég, ha egyszerűen csak ennyit mondunk: az a hely, ahol az angolszakos diákok szakképzése — alapképzés, mesterképzés, doktori szintű képzés — folyik. Persze a fogalmi bicsaklás esélye továbbra is kísért. Például csak kevesen tudják, hogy a debreceni egyetem első angol tanszékének neve — a budapesti Pázmány Péter Egyetem gyakorlatát követve — **Angol Intézet** volt. De ez már rég elfelejtődött. A közbeszédben változatlanul a **tanszék** szó él tovább. Gondoljunk például az olyan szövegösszefüggésekre, melyekben az angol tanszék (vagy Angol Tanszék) összetétel nem is közvetlenül magára a fizikai környezetre utal, hanem *személyekre*: a tanszék munkatársaira, elsősorban az oktatói gárdára, mint például ebben a mondatban: „az ünnepségen az Angol Tanszék is megjelent”.

Mára a nagyobb hazai egyetemeken több (legtöbbször 2-3, ritkán 4) betagozódott tanszék egy adott intézet alárendelt egysége, és az így létrejött hierarchikus modell kialakulását diszciplináris elágazások, az 1980-as évek második felé-

ben a magyarországi felsőoktatásban felerősödő és kényszerű „intézetesdi” (a sokat emlegetett „trösztösítési kampány vagy mozgalom”: a főhatóság előbb tanszékcsoportok, majd intézetek létrejöttét szorgalmazta), a politikai klímaváltozás következtében a nyugati nyelvek szakképzéseiben érdekelt hallgatók számának robbanásszerű emelkedése, az oktatói stábok hasonló mérvű és ütemű kiteljesedése és tanszékek közötti migrációja idézte elő.²

A kötet, melyről ehelyütt szólok, egyetem történeti (pontosabban: tanszéktörténeti; még pontosabban: tanszék- és intézettörténeti) kiadvány, mely címében takarékosan utal közvetlen témájára, „a debreceni angol tanszék” (tehát a Debreceni Egyetem Angol Tanszékének) történetére. Amennyiben tisztázódik, hogy az idézőjelbe tett szavak egyértelműen a *debreceni egyetem* angol tanszékére utalnak, a diskurzus helyes mederben halad. De ne lepődjünk meg, ha azt halljuk, hogy mégis gondot okozhat az azonosító címkék szétválogatása. Az olvasó kedvéért tehát egyszerűsítünk, és próbát is teszünk. Első számú tesztkérdésünk a következő: létezik-e ma a Debreceni Egyetemen „angol tanszék”? A helyes válasz: nem! (Aztán, némi fejkavarás után megfogalmazódik, hogy igenis, létezik. Mármost, ha úgy beszélünk róla, mintha létezne). A kompromisszum kézenfekvő: fogadjuk el az „angol tanszék” megnevezést a ma létező Intézet leánykori nevének. A második tesztkérdés: létezett-e valaha? Mármost a tanszék. A helyes válasz: igen! A bizonytalanságok láttán persze hasznos, ha megkérdezzük: nem lesz-e netán értelemzavaró a kiadásra váró kötet címében a „tanszék” szó használata? Ez a veszély potenciálisan fennállhat, de a dilemmából van kiút: meg kell ismerni a szóbanforgó egység(ek) *történetét*. Ehhez nyújt segítséget *A debreceni angol tanszék története*.

Egy különös társszerzőség

A szóban forgó kötet tehát két személy munkája. Mi több, ez a produktum társszerzőségben készült, ami első megközelítésben arra hívja fel az olvasó figyelmét, hogy akadt egyszer Debrecenben két filosz, az Angol–Amerikai Intézet két valaha volt, aktív oktatója, akik néhány éve nem tudtak elég hamar határozott nemet mondani arra a felkérésre, hogy próbálják meg rekonstruálni az angol tanszék „sztoriját”. A felkérés azt sugalmazta, hogy a kiszemelt szerzők tegyenek kísérletet arra, győződjenek meg arról, vizsgálják meg annak lehetőségét, hogy sikerülhet-e visszanyerni a feledésből, meg az elsárgult — és időnként igencsak foghíjas — intézményi-kari-intézeti-tanszéki irattárakból a Debreceni Egyetem ma már egyik legnagyobb intézete történetének távolról sem zökkenő-

² Ilyen tanszékek közötti migrációnak foghatjuk fel a politikai változások idején néhány orosz-angol szakos képzettségű kolléga konjunktúrális átvándorlását a Szláv Filológiai Intézetből az Angol–Amerikai Intézet oktatói állományába (pl. Csontos Pál, Kecskés István, Lieli Pál).

mentes eseménysorát, a jelent is meghatározó, egykori történelmi vonatkozásait: intézményi kereteit, egzisztenciális alakító tényezőit, a gyakori tanulmányi és szerkezeti reformokat, a külvilág által diktált egyéb sorsfordulókat és a működési vonatkozásokat. Meg még ennek a történetnek azokat az elemeit is, melyek részben a személyes tapasztalat bugyraiból, hiteles tanúk emlékezetéből is feltárhatók, így a kapcsolt adatok tárának releváns része még visszanyerhető.

Ám nem árt, ha az olvasó tudja, hogy a szerzőpáros egyike sem történész. De amatőr voltukat remélhetőleg ellensúlyozta az a korai felismerés, hogy mindketten tudatában voltak a könnyelmű vállalkozás kockázatának, mely őket — botcsinálta historiográfusokat — a történetírás ihletője, Klió szolgálatába terelte. A két társszerző, miközben a szöveg kezdett alakot öltetni, mindvégig tudatában volt, hogy munkájuk több szempontból is bizonytalanságokkal és kételyekkel terhelt. Ebben sincs semmi meglepő, hiszen aki Kliót szolgálja, gyakran kényyszerül arra, hogy ingoványos talajon járjon.

De azért nem voltunk teljesen naív kezdők sem, hiszen tisztában voltunk legalább azzal, hogy mely dolgokon nem illik meglepődni. Például azon, hogy a történetírásban egyetlen történetnek számos elmondása létezhet. Hogy a történetírás egyike az ideológiával leginkább terhelt (mondhatnánk: „szennyezett”) diszciplináknak. Ezen sem kell meglepődni, hiszen a történelemelmondás és a történelemírás mobilis és le nem tisztult állapota e tudományág meglétének természetes létformája. Mondhatnánk azt is, hogy az ellenérdekeltségek (melyek minden ideológiai kifejeződés alapját képezik) megléte és a historiográfiába való betüremkedése várható és megmásíthatatlan állapot. Tudtuk tehát, hogy a historiográfia világát rivális értelmezések tarkítják, és hogy az egymással versengő értelmezések közötti súrlódás tetemes mennyiségű hőt gerjeszt. Azaz szenvedélyt. Azt is érzékeltük, hogy mindezek okán a munka sűrűjében a szerzőknek gyakori lojalitáspróbát is ki kell állni. Tudtuk, hogy mire figyelmeztet Tacitus *sine ira et studio*-ja és hogy mit sugalmaznak a historiográfia próbatételeiről szóló újabb keletű elméletek.

Ám azért a szerzőknek voltak titkos fegyverei. Ezek főleg azokból a megélt szakmai tapasztalatokból kristályosodtak, amelyeket a két szerző az évek során egységvezetői (tanszékvezetői, intézetigazgatói, kari [Pálffy professzor esetében: rektorhelyettesi is]) pozíciókban — mint megélt történelemből — felhalmozott. És még egy idevágó megjegyzés: az előbb a „lojalitáspróba” szót használtam, amely saját értelmezésünkben egyszerre két dolgot jelent. Egyrészt igyekeztünk tiszteletben tartani — és ahol lehetett, beszéltetni — a tényeket. Ösztönösen, no meg a belénk nevelt filológiai szobatisztaság elve alapján arra törekedtünk, hogy sem most, sem húsz év múlva ne kelljen szégyenkeznünk amiatt, hogy ezt az elvet nem tartottuk be. Másrészt viszont nem csupán a történelmi tényekhez igyekeztünk lojálisak maradni. Az Angol Tanszékhez is.

Az itt fennálló társszerzői viszonyoknak van/volt néhány olyan sajátossága, melyek igencsak egyedivé teszik a két szerző alkalmi társulását. A társszerzőség protokollja kölcsönös lojalitást és formai szimmetriák betartását feltételezi. Viszont e két szerző esetében leginkább az a szembetűnő, hogy a szó szoros értelmében nem tudunk elszámolni a „másik auktorral”. Mármint egyik a másikkal. Azaz: egyikünk a másikunkkal. Csak a munkájuk (a munkánk) következményeivel. Az esett meg ugyanis, hogy Pálffy István professzornak — egykori középiskolai orosz- és angoltanáromnak, majd később egyetemi kollégámnak — az ezredforduló előtt napvilágot látott néhány tanszéktörténeti írása.³ Különböző tanszéki/intézeti évfordulók apropóján ismételten felmerült az a tanszéki-intézeti igény, hogy létre kellene hozni, meg kellene írni és publikussá tenni az egykori Angol Tanszék történetét, a kezdetektől napjainkig. No de ki legyen a tanszéktörténet szerzője? Logikus volt az a javaslat, hogy legyen a vállalkozás gazdája Pálffy István professzor.

Egy napon, valamikor a kétezredik esztendő táján, Pálffy tanár úr megkért, hogy olvassak el néhány általa már megírt fejezetet, és mondjak véleményt. Ez meg is történt, és ekkor született meg kettőnk beszélgetései nyomán az a gondolat, hogy kellene valaki, aki megírná annak a korszaknak a történetét is — a mából visszatekintve az elmúlt 20-25 évről van szó — mellyel Pálffy professzornak, aki időközben egy másik hazai egyetem tanára lett, már nem volt eleven, mindennapi kapcsolata. Írtam egy próbafejezetet (ezt a szöveget egymás között „a torzó” megnevezéssel illettük), mely elnyerte partnerem tetszését. Érvelések, rábeszélések, meggyőzések következtek. Végülis elvállaltam a társszerzőséggel járó megtiszteltetést, persze a vállalkozás várható — valamint előre nem látható — nyűgeivel együtt. Úgy tűnt, hogy a projekt szárnyra kap, és megszületik a sokak által régóta várt tanszéktörténet. Vagy intézettörténet.

Ekkor azonban váratlan események történtek. Ezek legsúlyosabbika 2001. november 10-ére datálódik: váratlanul elhunyt Pálffy István professzor úr. Itt hagyott bennünket, és itt hagyta szerzőtársát is, engemet, néhány tucat gépelt oldalnyi kézirattal. A kézirat immáron mostohagyermek lett, és tőlem várta — mármint maga a kézirat —, hogy örökbe fogadjam. Azonban hamarosan a tanszéktörténeti projekt egy időre lekerült a napirendről, és az ezzel kapcsolatos jegyzetek, tervek, gondolatok kihültek. Aztán, valamivel több, mint egy-két éve ismét kiderült, hogy egyrészt a közelgő évfordulók gondolatébresztő ereje, az

³ Elsősorban ez: „Az Angol Tanszék 40 esztendeje”. *A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem évkönyve, 1978/1979*, valamint *Az Angol Tanszék története, 1938–2000*. (Kézirat).

egyetemtörténeti kiadványok időszerűsége és emiatti népszerűsége, a történelmi visszatekintésben látott egyetemi múlt pozitív ösztönző hatása nyomán mégis szükség lenne a szóbanforgó kiadványra. Ismét érvelések, rábeszélések, meggyőzések következtek. Más munkáimat hátrább sorolva, még egyszer nekiveselkedtem, hogy ismét ráhangolódjak a mikrotörténelem hullámhosszára és beletanuljak a tanszék- és intézettörténet bölcséletébe. Pálffy professzor úrnak is üzeni akartam: ha látja onnan felülről, hogy miben szorgoskodunk, azt is látnia kell, hogy nem hagytuk őt cserben.

A társszerzőség egyéb formai következményei

Szerzőtársam elvesztése azonban nem maradt bizonyos kényszerítő módusok és egyéb formai következmények nélkül. Mindenekelőtt megnőtt a szövegben az értelemzavaró kitételek előfordulásának esélye, és előtérbe került azok pontosításának kényszere. Miről is van szó? Az olvasó hamarosan észre fogja venni, hogy stílusértékében a többes szám első személyű szokványos retorika úgynevezett „szerzői többese” ebben a szövegben gyakran előfordul: „bemutatjuk”, „úgy gondoltuk”, „azt reméltük” stb. Előfordul, de leggyakrabban „nem igazi” szerzői többes funkcióban. Úgynevezett kényszeres retorikai alakzatról van szó ugyanis. Ami elsősorban annak tudható be, hogy bár közel másfél évtizeddel ezelőtt szerzőtársammal igyekeztünk a jövőbeli tervek minden lényeges vonatkozásában közös véleményt kialakítani, partnerem nem látta, mivel nem is láthatta akkor még az általam – Virágos Zsolt Kálmán (VZsK) által – megírt szövegek egy tizedét sem. Így nem olvashatta például ezt az előszót sem. Tudvalevő műhelytitok, hogy az előszók, bevezetések, felütések kétféle léptékben és ütemezésben íródnak: vagy a többi szöveggel egy időben, azokkal párhuzamosan, vagy csaknem a teljes munka befejezése előtt. Az előszó mint végső összegezés.

Mindezek ellenére meg vagyok győződve, hogy a tanszék- és intézettörténet egészével, az elmondás kiválasztott változatával, a levont következtetések irányával, a bemutatott ellenérdekeltségek feloldásával, a kiválasztott dokumentáció természetével Pálffy István, ha e pillanatban köztünk lenne, velem egyertéte. Hiszen – mindig is és mindketten – ugyanannak a „csapatnak” drukoltunk. Ebben a szövegben – a szerzői szándékok tükrében – a szerzői többes tehát nem megfáradt konvenció, hanem kényszerű buborékmegfogalmazás, mely abból a célból jött létre, hogy az olvasó valósan tudja elfogadni a tényközlésnek azt a módját, melynek során minden konkrét olvasási aktus csupán az egyik szerző szövegének „konzumálására” irányul, de a textus és a nyelvi jelzőrendszer mégis többes számot, tehát csapatmunkát diagnosztál. Hiszen végülis *két szerzőről* van szó. Még akkor is, ha adott pillanatban netán bizonyítottan is csak az egyik beszél. Ez az egyik oldal. A másik: miközben legutoljára

újraolvastam a befejezett opusz kéziratát, azt egyben szerzőtársamnak be is mutattam. Jelképesen.

Előfordul viszont, hogy a két szerző közül valamelyikünk számára a szerzői többes csupán halvány garanciát nyújt arra, hogy az olvasó egy adott narratív passzust csak és kizárólag egyetlen beszélő saját tulajdonának fogadjon el. Ilyen eset áll elő akkor, amikor a tárgyyszerű leírást szubjektív felhangok kísérik: a közelmúlt visszatekintő regisztere önelemző, énfelmondó, netán tépelődő vagy kimondottan önvizsgáló elemekkel dúsul. Az 1980-as évek végén és a következő évtized elején Pálffy professzor urat — mint magasan pozicionált egyetemi vezetőt (szerzőtársam ekkor egyszerre volt tanszékvezető és rektorhelyettes) — „telibe kapta a történelem”. Naponta sarjadtak az új kihívások, kérdések és dilemmák. Ebben a kérdőjelekkel és imperativusokkal zaklatott térben előképek, minták és távlatok híján nehéz volt biztosra menni a helyes válaszok és döntések megtalálásában. Ráadásul egy addig ismeretlen korlátozó tényező is jelentkezett: elfogyott a szusz. Kezdték a feladatok elfelejtődni. A beérkező levelek kezdtek válasz nélkül maradni. 1988-ban elmaradt a tanszék 50 éves évfordulójának megünneplése. „Ez súlyos mulasztás volt — ismeri be szerzőtársam az erről szóló hatodik fejezet végén — „hisz az alapítás negyvenedik évfordulóját — tíz évvel azelőtt — sikeres nemzetközi konferenciával köszöntötte a tanszék, a mostani kerek évfordulóról pedig — legalábbis ez volt a látszat — elfeledkezett a tanszékvezetés, vagyis: elfeledkeztem én, mint tanszékvezető.” „Persze, ez így nem igaz — folytatja szerzőtársam önmaga vállatát —, gondolatban nagyon is magaménak éreztem az ötvenéves évforduló megünneplését, de sok köznapi gond nyomasztott, túl sok volt a bizonytalansági tényező, a legalább ’tűzoltást’ igénylő napi feladat; mindezek közepette sem a tanszék oktatóinak, sem nekem, mint vezetőnek, nem maradt szabad energiánk egy újabb, ünnepi jellegű szakmai rendezvényre, vagy akár csak egy egyszerűbb nyilvános megemlékezésre. Mindez legfeljebb magyarázkodás, semmiképp se mentség. . . ” — fejezi be tépelődését Pálffy István. Dicséret jár szerzőtársamnak — őszinteségéért.

A fenti gondolatmenet logikája arra szorít engemet — a túlélőt — hogy mégse játsszak bűjőcskát az olvasóval. Ez egyrészt azt jelenti, hogy a szerzői többes védőpajzsát csupán ott alkalmazom, ahol ez a stiláris döntés nem halványítja a kifejezés pontosságát, erejét és igazságát. Ott, ahol bármelyikünk az átlagosnál erősebb figyelemfelhívó megoldást kíván alkalmazni (pl. Pálffy István többször is az „e sorok írója”, „e sorok írója [P.I.]” vagy „jőmagam” megfogalmazással hívja fel hathatósan a figyelmet szerzői önmagára és azonosságára), a konkrét szerző konkrét stílusmegoldását tisztelemben tartom. Viszont ettől a ponttól kezdve, ha a magam nevében beszélek, egyes szám első személyben fogok megszólalni. Legtöbbször.

Ebben a kötetben az olvasóval való bűjőcska-játéktól egy másik értelemben is el fogok tekinteni. Ennek értelmében egyszerűen arról van szó, hogy a kötet

bármely befogadójának joga van tudni, hogy melyik szövegrész melyik társszerző tollából származik. Ehelyütt közreadok egy rövid útitérképet, mely alapján könnyen ki lehet sakkozni, hogy ki az egyes fejezetek szerzője. Tehát: a második fejezet – [2] **„EGY MÁSIK ANGOL TANSZÉK”: SZÜLETÉS ÉS KORAI HALÁL (1938–1944)** – Pálffy István munkája. Ugyancsak az ő írása a [3] **„ISMÉTLI ÖNMAGÁT A TÖRTÉNELEM?: 1945–1949** című harmadik fejezet, valamint az ezt követő három fejezet is az övé: [4] **RÖGÖKÖN ÁT: 1957–1976**, [5] **A CSILLAGOK FELÉ?: 1976–1988**, és a [6] **MÉGISCSAK RÖGÖSEK AZOK AZ UTAK: 1988–1990**. A Pálffy által létrehozott – többé-kevésbé időbeli sorrendben megírt – tanszéktörténet a kezdetektől 1990-ig tart. Az összes többi fejezet, szöveg Virágos Zsolt munkája. Szerzőtársam fejezeteiben – elég, ha újraolvassuk a fejezetcímeket – visszatérő toposz a „rög” kontra „csillag” motívum, valamint – ki nem mondva – a „borúra derü” kontra „derüre ború” kifejezések, melyek alkalmasan utalnak a tanszék történelmi útjának le- és felívelő szakaszaira. De fejezeteken átnyúló metafora lehetne például a „reform reform hátán” kitétel is, mivel ez a jelenség a vizsgált időszak tetemes részére igaz lenne.

Tudásvagyon, nemzetközi léptékek, konjunkturális presztízs

Az olvasó talán az eddigiek alapján is észlelhette, hogy a rendszerváltást közvetlenül megelőzően az egyetemi közéletben és közbeszédben az Angol Tanszék, illetve az Angol–Amerikai Intézetet növekvő konjunkturális presztízs övezte. Dacára annak, hogy a klímaváltás előtt a politikai szelek nem mindig voltak kedvezőek. Ne feledjük, amiről korábban már szóltam: voltak évek, amikor a debreceni (és a szegedi) angolszakos képzést a főhatóság szüneteltette. Az 1989-es politikai fordulat után viszont egyértelműen megmutatkozott az Intézet – az intézetünk – minősített oktatói iránti kereslet. Ezt elsősorban az eredményezte, hogy az egyetem fokozatos kiteljesedésével látványosan megnőtt az intézmény által birtokolt – és mozgósítható – tudásvagyon szerepe. Az intézmény nemzetközi kapcsolatainak beindulásával, a külföldi diákok tömeges érkezésével egyre nagyobb igény jelentkezett megbízható nyelvismerettel rendelkező, szakmai-tudományos szempontból hiteles, széles látókörű, netán külföldi egyetemi oktatási tapasztalattal is rendelkező vezetőoktatókra. És hamarosan eljött az a kivételes alkalom, amikor Abádi Nagy Zoltán professzor személyében az Angol–Amerikai Intézet rektort adott a Kossuth-egyetemnek.

Az ezredévforduló előtti évtizedben folytatódott az a már az 1960-as években elkezdődött – és akkor még igencsak kivételesnek számító – szakmai alkalmak sorozata, melyek lehetőséget adtak arra, hogy a tanszék oktatói külföldi egyetemek vendégtanáraiként is megmutassák felkészültségüket. A mai Angol–Amerikai Intézet közel kéttucatnyi oktatója tanított huzamosabb ideig brit

(avagy más európai: finn, német, román, lengyel, szlovák) avagy tengerentúli (főleg USA-beli, kanadai és ausztrál) felsőfokú intézményekben. Két egyetem, az USA-beli Indiana Egyetem és a Londoni Egyetem *School of Slavonic and East-European Studies* elnevezésű kara voltak az első fogadó felek, majd cserepartnerek. Az Angol Tanszék végzett szakemberei közül 1964-től Doszkocs Tamás egy, Virágos Zsolt két tanéven át (1965–67) volt az USA-beli Indiana Egyetem Ural-Altaji Tanszékének oktatói munkatársa (*Teaching Associate*). Őket követte később az oktatói munkatársi lektori poszton ugyanott Szaffkó Péter (1981–1983), Kontra Miklós (1984–1986), Bökéné Bársony Olga (1986–1988).

A megváltozott lehetőségek érzékeltetésére válasszuk ki két kolléga esetét. Szolgáljon példaként Szaffkó Péter a későbbi brit tanszék és Bársony Olga a későbbi nyelvészeti tanszék oktatója. Kettejük külföldi egyetemeken felmutatott szakmai-tudományos teljesítménye különösen látványosan dokumentálja, hogy milyen magas határfokkal lehetett élni azokkal a tudásgyarapító, nyelvi jártasságot pallérozó és kultúraterjesztő lehetőségekkel, melyek már az 1980-as évektől mindmáig hasznosíthatók voltak. Szaffkó Péter az 1990–92 években három félévet töltött vendégtanárként Kanadában a torontói York Egyetemen, valamint két alkalommal a Londoni Egyetem (Royal Holloway) Színház és Dráma Tanszékén. Külföldi tapasztalatai nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy később reá bízták a nagyváradi Partiumi Keresztény Egyetem Angol Tanszékének vezetését és az új képzési program megszervezését (2001–2008). Ezt a nagyváradi egyetem *Pro Universitate Partium* kitüntetéssel ismerte el.⁴ Szervezési képességét Szaffkó Péter országos érvényű tantárgyi reformbizottságok – például a bolognai folyamatként ismertté lett rendszer vonatkozásában – magasan pozícionált tisztségviselőjeként is meggyőzően bizonyította. Eddigi vendégtanári teljesítményét gazdagítják olyan jelenlegi megbízásai is, mint a poznani Üzleti Főiskolán (2011–) és a nagyváradi Emanuel Egyetemen (2012–) vállalt feladatai. Bársony Olga ugyancsak dicséretesen élt a felkínált lehetőségekkel. Miközben az Indiana Egyetemen (IU) az 1980-as években eltöltött két tanév során ellátta vendégtanári feladatait, még arra is talált időt és energiát, hogy magszteri (MA) fokozatot is szerezzen a fogadóegyetem nyelvészeti programjában. Az IU-ra később is visszatért, rövid kiutazást igénylő kutatómunkákra, 2002-ben pedig Intercultural Pragmatics témakörben intenzív, tömbösített kurzust tartott a finnországi Joensuu Egyetem Angol Tanszékén. 2005-ben féléves Fulbright-kutatóösztöndíjjal ismét az USA-ban folytatott tanulmányokat a Michigan állambeli Ferris State Universityn.

A Londoni Egyetem nagy presztízsű Szlavisztikai és Kelet-Európai Tanulmányok Karának magyar programja, melynek Magyarországra vonatkoztatott

⁴ A díjat Szaffkó Péter 2014. október 2-án vette át Nagyváradon.

szerződése 1967-ben került aláírásra, több mint másfél évtizeden át szintén stabil fogadó- és cserepartnernek bizonyult. E kulturális csereprogram keretében több debreceni szakember is oktatott Londonban, mint kijelölt lektor: Pálffy István (1972–1975), Egri Péter (1977–1979), Csapó József (1982–1987), Hollósy Béla (1987–1992).⁵ Feltételezhetjük, hogy a másfajta szemlélet, a tágabb horizontok, melyeket a külföldi oktatási intézményekben eltöltött évek tapasztalata hozhatott, jótékony hatást gyakorolhatott az említett kollégák gondolkozására, valóságtudatára, általános hozzáállására. Más szavakkal: kompetencia- és képességépítésére, mobilizálható tudásvagyonára. Feltételezhetjük például, hogy Pálffy István, aki itthon többek között dékánhelyettes, a BTK megbízott dékánja (is) volt, és aki rektorhelyettesként az egyetem külkapcsolatait is felügyelte, a Kosuth-egyetemen, hasznosan tudta kamatoztatni és tükröztetni megszerzett tudásvagyonát.⁶

Hosszú listában áll össze azoknak a kollégáknak a neve, akik a fentebb említettekén kívül teljes egyetemi félévet vagy tanévet töltöttek vendégtanárként valamely külföldi egyetemen vagy egyetemeken. Abádi Nagy Zoltán megszakítás nélkül három teljes tanévet (1987–1990), később (1998–2000) újabb két évet töltött vendégtanárként USA-beli egyetemeken (Minnesota, Oklahoma, Kalifornia, Texas); ugyancsak vendégoktató volt a finnországi Joensuu Egyetemen, valamint a Salzburgi Amerikanisztikai Szemináriumon. A „hőskorban” Virágos Zsolt két tanévet (1965–1967) töltött oktatói munkatársként az Indiana Egyetem bloomingtoni campusán, majd az 1990-es évek elején Fulbright Fellow-ként amerikai irodalmat és kultúrát tanított a Minnesotai Egyetem angol tanszékén. Később tanított még Finnországban és mintegy négy esztendőn át a Nagyváradra Partiumi Keresztény Egyetem angol tanszékén. Rácz István egy teljes tanévet (1991–92) oktatott a finnországi Joensuu Egyetem Angol Tanszékén, és prominens tagja volt annak a Nagyváradra éveken keresztül (2001–2008) átjáró oktatói csapatnak, mely lehetővé tette, hogy a Partiumi Keresztény Egyetemen felsőfokú angolszakos képzés jöhessen létre. Itt jegyzem meg, hogy nagyváradai átjáró vendégtanári munkában ugyancsak aktívan részt vettek a debreceni Angol–Amerikai Intézetből Csapó József, Pelyvás Péter, Glant Tibor, Hollósy Béla, Bársony Olga, Nagy Tibor, Borus György, Németh Lenke, Cserép Attila, Lieli Pál.

⁵ Hollósy Béla összesen öt évet töltött Angliában; ebből négyet lektorként, egyet — az utolsót — ösztöndíjasként.

⁶ Avagy gondoljunk Abádi Nagy Zoltán rektori megbízatását követően arra a felkérésre, melynek értelmében őt a nemzetközi programokkal foglalkozó rektorhelyettesi posztra kérte fel az új rektor. Aligha tévedünk, ha azt feltételezzük, hogy ebben a felkérésben hathatósan tükröződött az a jóval több, mint fél évtized, melyet Abádi Nagy külföldi — elsősorban nagy USA-beli — egyetemek kutatójaként és vendégprofesszoraként töltött el.

Az évekkel ezelőtt elkezdődött és ma is folyamatosan tartó vendégtanárságok közül — a szolgálat időtartamát tekintve — valószínűleg hamarosan csúcstartónak fog számítani az a szakmai-tudományos kapcsolat és pozíció, melyet Séllei Nóra professzornő tölt be a szlovákiai Katolicka Univerzita v Ruzomberku (Catholic University in Ruzomberok) nevű intézményben, ahol kolléganőnk hat esztendeje (2008. szeptember óta) folyamatosan magasan pozícionált funkciót tölt be. Az említett egyetemen az oktatási penzum⁷ teljesítésén túl Séllei Nóra „garantor” funkcióban szolgál. Ez azt jelenti, hogy reá vannak akkreditálva a kinti — általa képviselt és a fogadóintézményben általa meghonosított — oktatási programok. A debreceni kollégák közül a csúcstól egyelőre Szaffkó Péter tartja, aki kilenc évig volt a Partiumi Katolikus Egyetemen az ottani angol Tanszék megszervezője és vezetője. A későbbiek folyamán a nemzetközi lehetőségek egyre inkább kiteljesedtek. Ezekről részletesen szólok a könyv „Külkapcsolatok, nemzetközi programok” című (tizenötödik) fejezetében,

Kötődések:

a debreceni Nyári Egyetem és a kiemelt nemzetközi nyelvtanfolyamok

Ugyancsak látványosan megnőtt a debreceni Nyári Egyetem azon tisztségviselőinek, munkatársainak száma és aránya, akiket az egykor volt Angol Tanszékről, illetve az Intézetből verbuváltak. Nagy volt a kereslet irántuk, már csak nyelvtudásuk miatt is, nem is szólva külföldi egyetemeken szerzett nyelvoktatás-módszertani és lektori tapasztalatukról. A Nyári Egyetemet mint intézményt ugyancsak vonzóvá tette a szolgálatért járó fizetség. Az egykori Angol Tanszékről legelőször Korponay Béla vállalt titkári feladatokat (1967) a Nyári Egyetem hasznára, majd 1971-ben Abádi Nagy Zoltánt szintén titkári teendővel bízták meg. A csúcstól sokáig Gellén József tartotta, aki előbb titkár volt (1976–1978), majd ügyvezető igazgató (1990–1994; 2001–2009). Lieli Pál előbb szervezőtitkárságot vállalt négy teljes esztendőre (1974–1978), majd csaknem egy évtizeden át a debreceni Nyári Egyetem ügyvezető igazgatója volt (1994–2001), Pálffy István korábban több mint egy évtizedig szintén ügyvezető igazgató volt (1979–1989). Ezt követte/követi a „Szaffkó Péter-korszak”: Szaffkó előbb 1979–1981-ig szervezőtitkár volt, majd 2009 óta — máig is — ő a látványosan megújult és megreformált intézmény ügyvezető igazgatója. Az Angol–Amerikai

⁷ Séllei Nóra oktatási menüje a Katolicka Univerzita n a következı tantárgyakból tárgyasul: *Gender Studies; Short Stories by Women Writers, 19th-century Women Writers, the Brontë Sisters, Virginia Woolf, Film/Literature and Adaptation; Film and Gender*. Itt jegyzem meg, hogy néhány hónapja az Intézetünkben két oktató — Pelyvás Péter (docens, Angol Nyelvészeti Tanszék) és Kalmár György (adjunktus, Brit Kultúra Tanszék) — is csatlakozott a Katolicka Univerzita ártjáró-áttanító projekt-hez. Funkció szempontjából mindketten szubgarantoroknak számítanak.

Intézet még egy oktatója, Csontos Pál ugyanott — ugyancsak 2009-től — tanulmányi igazgató. Mindezen túl társalkodó diákként, *contact student* minőségben, valamint nyelvtanárként, előadóként még az eddigieknél is jóval több kolléga dolgozott már és/vagy dolgozik továbbra is a debreceni Nyári Egyetemen, például Bársony Olga, Bényei Tamás, Dávid Gyula, Doszkocs Tamás, Gula Marianna, Hudácskó Brigitta, Kontra Miklós, Lieli Pál, Rácz István, Sankó Gyula, Séllei Nóra, Tóth Ágnes, Venkovits Balázs, Virágos Zsolt. Ezen legutoljára említett kolléga három nyáron át szinkrontolmácsolást is vállalt: a naponta elhangzó előadásokat — tolmácsfülkéből — fordította szinkronban angolról magyarra vagy magyarról angolra. Az angolra fordítás volt a gyakoribb. Számottevő teljesítményként említendő még a Nyári Egyetem berkein kívül is ismert *Hungarolingua* nyelvkönyv sorozat, melynek elkészítésében igen fontos szerepet játszott Laczkó Tibor, aki Rácz Edittel társszerzőségben *Magyar üzleti nyelvkönyvet* is írt. (Lásd ezzel kapcsolatban „Önálló kötetek” című, tizenhetedik fejezetünket.).

Külön említést érdemel, hogy az 1970-es években az akkori Angol Tanszék külkapcsolatait és nemzetközi programjait olyan államközi megállapodásokból kinövő feladatok is színezték, mint 1973-ban a vietnámi háború végén az ázsiai országba nemzetközi ellenőrző és felügyelő csapatként kiküldött négy nemzet **magyar katonatiszti kontingense** számára a kiutazás előtti egy év során szervezett intenzív angol nyelvtanfolyam működtetése. A nyelvtanfolyam tanárai szinte kivétel nélkül az akkori Angol Tanszék oktatói voltak. A katonatiszti angoltanfolyam sikeresnek bizonyult, és a később Vietnamból hazatérő tanítványaink elismeréssel adóztak a tanszéki oktatói stábnak a befektetett munkáért és a szakmai hozzáértésért. A közel egy évig tartó nyelvtanfolyam valóban intenzív volt: minden hétköznapra 5 órányi kemény munka volt beállítva, melyhez az egyéni készülés is több órányi kiegészítő terhelésként jelentkezett. A fentihez hasonló intenzív menetet diktáló tanfolyam volt az 1979/80-as tanévben az a mintegy 35 fős **etiópiai** diákcsoport számára fenntartott nyelvi kurzus, melynek résztvevőit magyarra tanítottuk. Angolul. Ezt követte, ugyancsak egy évig, a **libiai** diákok számára szervezett magyar tanfolyam. A vonatkozó elképzelés az volt, hogy ezeket az afrikai diákokat majd egy magyarországi felsőfokú intézmény fogja kiképezni arra, hogy humán erőforrásként szolgáljanak egy saját hazájukban építendő vasútvonal létrehozásában. Ezek a nyelvi felkészítő tanfolyamok a mai külföldi hallgatói képzés szakmai előzményének tekintendők.

Az elmúlt tizenöt év során az Intézet nemzetközi kapcsolataiban az egyik legnagyobb szakmai kihívás és egyben az Intézet létének egyik fontos gazdasági pontja volt az évekig tartó **nagyvárad** **vendég** **tanítás**. „Felkértek bennünket — emlékszik vissza Szaffkó Péter akkori intézetigazgató egy 2005. novemberében kelt beszámolóban —, hogy segítsünk megszervezni a nagyvárad **Partiumi Keresztény Egyetemen (PKE)** egy minden hagyomány és infrastruktúra nélkül be-

indítandó angol főszakot. 2000 decemberére [Kiss Attila nagyvárad kolléga közreműködésével] elkészítettük az ottani akkreditáláshoz szükséges dokumentumokat, amelyek alapján 2001 márciusában a romániai Oktatási Minisztérium engedélyezte a szak beindítását 2001 őszén. Az oktatás azóta is zökkenőmentesen zajlik, az Intézetből több mint 10 kolléga vett részt a képzés különböző szintjein, és az első évfolyam 2005-ben a kolozsvári Babes-Bolyai Egyetemen le is tette az államvizsgát. Nagy öröm volt mindannyiunk számára az a tudat, hogy mindegyik végzős hallgatónk sikeresen vette az akadályt, amivel az ottani tanszék hírnevét sikerült megalapozni.” Megjegyzem, hogy azóta több volt romániai tanítványunk a debreceni egyetem Angol–Amerikai Intézetének doktori iskolájában folytatott tanulmányokat, ahol PhD-fokozatot szerzett. A PKE angol tanszéke időközben szakmailag megerősödött és „önállósult”, így nincs már szüksége a debreceni kollégák intenzív szakmai figyelmére és közvetlen segítségére. De továbbra is szívesen látjuk Debrecenben mindazokat a határon túlról érkező diákokat vagy már diplomás kollégákat, akik az Intézet, vagy a DE könyvtárában akarnak kutatómunkát végezni.

Nézőpontok és időutazások

Most rövid időutazásra hívom az olvasót. Javaslom, hogy képzeletben egy koordináta vízszintes tengelyét osszuk be 75 egységre (ha netán mégis 75+1 rovátkát jelölünk ki, megúszunk egy kegyes csalást), mely megfelel annak a 75 (vagy 75 + 1) esztendő idõtartamnak, mely 1938 óta a debreceni angol tanszék létezését jelöli. Vegyünk fel a haladványban négy nézőpontot: (1) az első az Angol Tanszék megszületését jelöli, illetve azt a 6 esztendőnyi tartamot, melyet szerzőtársam, Pálffy István professzor a [2] fejezetben a „születés és korai halál” megfogalmazással érzékeltet. Az időutazás második kiválasztott nézőpontja (2) legyen a tanszék történetének az a rövid pillanata, amikor az intézmény okkal és még valóban a *tanszék* névre hallgatott, de már egy nagyobb egység (Nyugati Nyelvek és Irodalmak Intézete) részeként az események sodrását érezve és ki nem mondva, már készült egy másfajta intézeti létre. A harmadik nézőpont (3) legyen egy konkrét nap, mondjuk 2014. december 17. A második és harmadik nézőpontot – azaz tanszék- és intézettörténeti létállapotot – táblázatok fogják illusztrálni, melyekhez majd rövid magyarázatok társulnak.⁸

Itt jegyzem meg, hogy az első nézőpontnak (1) megfelelő tanszékképet nem mutatja be táblázat; ugyanis nincs mit táblázatban bemutatni. Erről a második világháború előtti képzési-oktatási létállapotról röviden csak annyit mondok, hogy a két világháború közötti felsőoktatásra jellemzően a debreceni bölcsészkaron is ún. „egyszemélyes tanszékek” működtek, azaz egy tanszék oktatója egy

⁸ Ennek áttekintéséhez már a jelen naptári évben kiadandó tanszéktörténeti kötetet (*A debreceni angol tanszék története*) célszerű használni.

professzor volt: „nyilvános rendes” vagy „nyilvános rendkívüli” tanár. Ez a professzor tartotta a tanszabadság értelmében az összes szemináriumot és előadást. Ez azt jelenti, hogy Fest Sándor – hiszen most elsősorban róla szólok – világnézeti, ideológiai és konkrét politikai értelemben „a maga ura volt”: szabadon választhatta meg, illetve határolhatta be a tananyagát. Ugyanakkor Fest Sándor köteles volt átfogó ismeretanyagot nyújtani a hallgatóinak, akik szabadon dönthették el, hogy melyik tanárnál milyen tárgyat kívánnak hallgatni. Az oktatói stábot az Angol Tanszék kezdeti éveiben legtöbbször maga a professzor jelentette; szerencsés esetben létezett tanszéki asszisztencia: díjas, díjtalan gyakornokok, tanársegédek, magántanárok (pl. középiskolai tanárok), nyelvi lektorok. Fest Sándornak jobbára egyedül kellett megbirkóznia az oktatási terheléssel. Amikor nem, az asszisztencia egy, legfeljebb két személyből állott. Ez még Ország László korai debreceni éveiben is így volt.

A második létállapotot regisztráló gyorsfelvétel (2) – ez időben majdnem pontosan megegyezik az 1989-es rendszerváltással – a következő táblázat mutatja be, kommentárokkal. **N.B.:** az intézet részeként affiliált egykori Angol Tanszéknek ez az utolsó hivatalos jelentkezése – ezen a néven. Következzen tehát köztes megállóként az a rész, melynek címe „*Pillanatfelvétel az Angol Tanszék oktatói állományáról az 1989. esztendőben*”:

		NÉV	BEOSZTÁS	TUD.CÍM/ FOKOZAT
(1)	1	Pálffy István	egyetemi tanár tanszékvezető	tudomány doktora
(2)	1	Korponay Béla	docens	kandidátus
(3)	2	Abádi Nagy Zoltán	docens	kandidátus
(4)	3	Virágos Zsolt	docens	kandidátus
(5)	4	Szilassy Zoltán	docens	kandidátus
(6)	1	Bókéne Bársony Olga	adjunktus	doc. univ.
(7)	2	Csapó József	adjunktus	doc. univ.
(8)	3	Hollósy Béla	adjunktus	doc. univ.
(9)	4	Gellén József	adjunktus	doc. univ.
(10)	5	Molnár Judit	adjunktus	doc. univ.
(11)	6	Rácz István	adjunktus	doc. univ.
(12)	7	Szaffkó Péter	adjunktus	doc. univ.
(13)	1	Laczkó Tibor	tanársegéd	doc. univ.
(14)	1	Katona Gábor	tudományos ösztöndíjas	

(15)	1	Donald E. Morse (USA)	Fulbright- vendégtanár	PhD
(16)	2	Simon R. Smith (Nagy-Britannia)	angol lektor (British Council)	MA

Ez a súlypontozottan hierarchizált lajstrom, melynek csúcsán a legmagasabb kvalifikációt (a Magyar Tudományos Akadémia által nyilvános vitában sikeresen megvédett értekezésre adományozott D.Sc. fokozatot; D.Sc. = Scientiae Doctor [latin]) birtokló személy (legtöbbször egyetemi tanár, professzor) áll, formailag megfelel legtöbb „klasszikus” vagy „szokványos” egyetemi tanszék szintezetten minősítő név- és adatsorának. (Lajstromunk persze formailag éppúgy megfelelne katonai alakulatok létszámmellenőrző listájának, a tábornoctól a közlegényig. A közlegény vigasza csupán az lehetett, hogy életkora hosszú távon az ő javára dolgozott.)

A debreceni angol tanszékre mindig jellemző volt, hogy azok az egységvezetők, akik a tanszék felépítéséért és karbantartásáért feleltek, az oktatói stáb kiválasztásában és irányításában mindenekelőtt a szakmai-nyelvi-tudományos kompetencia mindenhatóságát hangsúlyozták. Ebben sem a Kádár-korszak minisztériumi funkcionáriusai, az egyetemi-kari ideológiai vezetők és a kiadók sem tudták őket megingatni. Az Angol Tanszék fenti bemutatásában, ha szélsőségesen takarékos minősítést kellene adnunk a felsorolt oktatói gárdáról, talán leginkább azt mondhatnánk, hogy „lám, itt egy ütöképes stáb”. Nem csak azért, mert a későbbiek során ez a névsor összesen hat professzor nevét is sorba állította, hanem azért is, mert ezek a kollégák erkölcsileg egy nemes cél érdekében elkötelezett szakemberek voltak. És a tanszéknek drukoltak.

Számvetés

Rövid kitérőt javaslok, melyben beszámolok olvasóimnak a leginkább perdöntő bekövetkezett változásokról. Mint várható, a mai napról visszatekintve ez a névsor alaposan megváltozott. A felsorolt oktatók közül **Pálffy István** professzor a Miskolci Egyetem Angol Tanszékének *professor emeritus*aként ment nyugdíjba, majd Debrecenbe visszatérve az Angol–Amerikai Intézet Angol Irodalmi Tanszékének szakmai-tudományos tanácsadója, egyben óraadója lett. Elhunyt Debrecen városában 2001. november 10-én. **Korponay Béla** a későbbiekben (1992-ben) az MTA-nál tudományok doktora fokozatot szerzett, egyetemi tanárrá nevezték ki, a KLTE *professor emeritus*aként nyugdíjba vonult, és szakmai-tudományos tanácsadóként, valamint óraadóként szolgál az Angol Nyelvészeti Tanszék képzési programjában, melyben **Csapó József** adjunktus ugyancsak nyugdíjas óraadóként tevékenykedett. Ő — Csapó József — korábban csaknem

egy évtizedig a CETT igazgatója volt, és végül az Angol Nyelvi és Módszertani Tanszék vezetőjeként ment nyugdíjba 1998-ban. **Abádi Nagy Zoltán**, **Virágos Zsolt** és **Rácz István** azóta szintén D.Sc. fokozatot szerzett. Közülük Abádi Nagy és Virágos professzorként ment nyugdíjba. Abádi Nagy egy évig (1992–1993) a KLTE BTK dékánja, majd két éven át (1993–1995) a debreceni Kossuth-egyetem rektora volt. 1993-tól 2009-ig az amerikai-brit doktori program vezetőjeként szolgált. Jelenlegi titulusa *professor emeritus* (azaz nyugállományba vonult, de szakmailag továbbra is aktív professzor). **Virágos** jelenlegi titulusa *ny. egyetemi tanár*. **Molnár Judit** kandidátusi fokozatot, majd habilitációt szerzett, egyetemi docenssé nevezték ki, a kanadisztika nemzetközileg is ismert és elismert szakembere lett, a DE Észak-amerikai Tanszékének vezetőoktatójaként a Debrecenbe telepített *Canadian Study Centre* megbízott vezetője. Az egyik legtöbbet utazó szakember (1987 óta ez tizenhat, Kanadába irányuló kiutazást jelentett, közel hetven hónap összidőtartammal; három évig (1997–2000) az Észak-amerikai Tanszék vezetője volt. **Laczkó Tibor** ugyancsak nagyívű pályát futott be: szakmai-tudományos téren 1994-ben a nyelvtudomány kandidátusa lett, 2000-ben habilitációt szerzett; 2011 óta másodízben is az Angol Nyelvészeti Tanszék vezetője, 2007 és 2010 között a DE BTK dékánja volt, jelenleg a nyelvészeti doktori program vezetője. **Szaffkó Péter** habilitált, egyetemi docenssé nevezték ki, több mint egy évtizeden át (1998–2009) egyszerre volt az Angol–Amerikai Intézet igazgatója és a KLTE Angol Irodalom/Brit Kultúra Tanszék vezetője; **Hollósy Béla** folytatta tudományterületén (angol leíró nyelvtan, igei csoportok, számítógépes lexikográfia, korpusznyelvészet stb.) a szakmai-tudományos kutatómunkát. Négy évig volt vendégtanár a Londoni Egyetemen. **Gellén József** egészségügyi okokból lemondani kényszerült ígéretes amerikanisztikai egyetemi karrierjéről; később éveken át a debreceni Nyári Egyetem menedzselésével foglalkozott. **Katona Gábor** 1990-ben elhagyta az Angol Tanszékét és a KLTE BTK Magyar és Összehasonlító Irodalomtudományi Intézet oktatója lett. **Donald E. Morse** egyetemi tanárt, aki az USA-beli Michigan államban levő Oakland University professzoraként járt először tanszékünkön és intézetünkben, számos szoros kötelék kapcsolja Debrecenhez. 1999 decemberében egyetemünk díszdoktorrá fogadta. Máig is ő az egyetlen külföldi tudós, aki Országgh László-díjban részesült. A számos egyéb kötelék között említésre méltó, hogy felesége (Bertha Csilla) magyar állampolgár, Intézetünk nyugalmazott docense. **Simon R. Smith** nyelvi lektort és feleségét a British Council új állomáshelyekre (először Prágába) akkreditálta. **Szilassy Zoltán** fiatalon, ötvenkét éves korában (1947–1999) távozott az élők sorából. Addigra angol nyelvű monográfiája jelent meg egy USA-beli kiadónál (1986), docensi posztra kapott kinevezést (1987) a KLTE Angol Tanszékén. Irodalomtudományi írásain kívül közismert volt szépírói, költői és műfordítói tevékenysége. Az Intézet

ugyancsak elveszítette tisztelt és kedvelt nem oktató munkatársát **Rácsai Jánosné Mártát**, akit 2001. október 10-én kísértünk utolsó útjára.

Ez volt tehát a második számú ellenőrzési pontunk, mely tanszéktörténeti számításokat figyelembe véve megelőzte az intézetté válás nagy vízválását. Ígéretemhez híven most haladunk a negyedik (4) ellenőrzési ponthoz, mely immáron a 75 év + 1-es évforduló idejét idézi. Mégis azt javaslom, hogy a precízebb orientáció kedvéért vessünk egy rövid pillantást azokra a pótlólagos létszámértékekre, melyek az ezredforduló utáni két évben jellemezték az Intézet munkáját. Legyen ez a röpke, nevek nélküli, 6-soros kiegészítés a harmadik pillanatfelvétel. Íme:

Az ezredfordulón az Angol–Amerikai Intézet négy tanszéke főállású oktatóinak száma 45 (2 egyetemi tanár, 8 docens, 13 adjunktus, 21 tanársegéd, 1 nyelvtanár); a főállású nem oktató dolgozók stábjára 11 főt számlál (4 könyvtáros, 2 intézeti titkár, 2 előadó, 1 reprográfus, 1 hivatalsegéd, 1 gondnok). Az intézeti tanszékek oktatási tevékenységét a 2000–2001. tanévben hat külföldi vendégtanár, két professor emeritus és féltucatnyi óraadó (félállású alkalmazott, PhD-hallgató, ötödéves demonstrátor) segítette.

N.B.: Felhívom olvasóim figyelmét, hogy a további releváns részleteket a hamarosan kiadandó monográfiában — *A debreceni angol tanszék története* — keressék. Kedvcsinálóként válogatást adok, vegyes tematikus elrendezésben, a kötet 17 (+1) fejezetében (és több mint ötven alfejezetében) bemutatott témák tömörített listájából:

Az Angol–Amerikai Intézet létrejötté, szerkezeté. Egységvezetők és tisztségviselők. Hallgatói létszámadatok. Megjegyzések az oktatói stábról az elmúlt két évtized tükrében. Új szelek: a rendszerváltás után. Az angol szakképzés az ezredforduló éveiben. Az oktatási egységek új rendje. A bolognai folyamat. Oktatási-kutatási irányok. A szakképzés földrajzi és diszciplináris leágazásai. Amerikanisztika, kanadisztika, irlandisztika, ausztralisztika, *Mexican Studies*, Az Intézet kutatóközpontjai. Az ATK és a „negyedik tanszék”. Doktorátus és habilitáció. Az Intézet információs státusa. Az intézeti könyvtár. A szakmai-tudományos kiadványokról. A tudományos diákkör; Az OTDK tényanyagának összefoglaló táblázata. Külkapcsolatok, nemzetközi programok. Vendégtanárság. Az *ESSE* és a *HUSSE*. Az Országgh László-díj. Professzorportrék (10+1 portré). Önálló kötetek a kezdetektől napjainkig.

Mindezt számos egyéb, közérdeklődésre számot tartó téma egészíti ki (diákszínházas, a város és az egyetem kapcsolata, az Intézet saját (házipilóta) információs anyagai. stb.). A Függelék levelezési dokumentumokból, információs táblázatokból, és a bemutatást élénkítő fotóanyagból válogat. Az olvasó tájékozódását névmutató segíti.